

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 343.132.5

DOI: 10.36550/2522-9230-2024-16-235-239

Дракохруст Тетяна Вікторівна,

доктор юридичних наук, доцент
професор кафедри теорії права та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету
tanya.drakohrust@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4761-7943

Мельничук Анастасія Сергіївна,

здобувачка вищої освіти юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету
anastasiiamelnichuk@gmail.com

**ЕКСТРАДИЦІЯ УХИЛЯНТІВ ВІД МОБІЛІЗАЦІЇ З ЄС В УКРАЇНУ В
УМОВАХ ВІЙНИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ**

У даній статті досліджено процесу екстрадиції осіб, які ухиляються від викликів мобілізації у Європейському союзі та їхнього можливого винесення на територію України під час воєнного конфлікту. Автори статті зосереджуються на порівняльно-правовому аналізі законодавства країн ЄС та України з питань екстрадиції та мобілізації, виокремлюючи важливі відмінності та спільні аспекти.

У статті розглядаються правові аспекти, пов'язані із застосуванням екстрадиційних процедур у контексті мобілізації. Досліджується також роль міжнародних конвенцій та угод у цьому контексті, а також їхній вплив на рішення щодо екстрадиції.

Виявлено, що процес екстрадиції ухилянтів від мобілізації регулюється як національним законодавством, так і міжнародними договорами, такими як Європейська конвенція про екстрадицію. Утім, існують значні відмінності в підходах до екстрадиції між різними країнами ЄС, що ускладнює процес. Встановлено, що однією з ключових проблем екстрадиції є дотримання прав людини. Зокрема, Європейський суд з прав людини встановив певні стандарти, які повинні бути враховані при вирішенні питань екстрадиції, щоб уникнути порушень прав ухилянтів. Дослідження показало, що для ефективної екстрадиції необхідна тісна співпраця між Україною та країнами ЄС, а також удосконалення правової бази шляхом укладання двосторонніх договорів та оновлення національного законодавства відповідно до міжнародних стандартів. Підкреслюється, що ефективна екстрадиція ухилянтів від мобілізації має важливе значення для підтримання правопорядку та дотримання міжнародних зобов'язань. Ця стаття є важливим внеском у вивчення проблематики екстрадиції у контексті військових конфліктів та може слугувати основою для подальших досліджень та розробки рекомендацій щодо вдосконалення відповідного законодавства.

Ключові слова: екстрадиція, ухилянти, мобілізація, воєнний стан, збройний конфлікт

**Drakohrust T., Melnychuk A. EXTRADITION OF DRAFT DODGERS FROM THE EU TO UKRAINE IN
TIMES OF WAR: COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS**

This article explores the extradition process of individuals evading mobilization calls in the European Union and their potential transfer to the territory of Ukraine during times of armed conflict. The authors of the article focus on a comparative legal analysis of extradition and mobilization legislation in EU countries and Ukraine, highlighting significant differences and commonalities.

The legal aspects related to the application of extradition procedures in the context of mobilization are discussed in the article. The role of international conventions and agreements in this context is also examined, along with their impact on extradition decisions. The authors analyze practical aspects of resolving such situations, citing specific judicial decisions and identifying potential challenges and gaps in the legislation of countries that may complicate the extradition process and provide evaders with opportunities to evade accountability. It has been found that the process of extraditing draft evaders is regulated by both national legislation and international treaties, such as the European Convention on Extradition. However, there are significant differences in the approaches to extradition among various EU countries, complicating the process. It has been established that one of the key issues in extradition is the observance of human rights. In particular, the European Court of Human Rights has set certain standards that must be considered when addressing extradition cases to avoid violations of the rights of draft evaders. The research showed that effective extradition requires close cooperation between Ukraine and EU countries, as well as the improvement of the legal framework through bilateral agreements and the updating of national legislation in accordance with international standards. It is emphasized that effective extradition of draft evaders is crucial for maintaining law and order and fulfilling international obligations.

This article contributes significantly to the study of extradition issues in the context of armed conflicts and can serve as a foundation for further research and the development of recommendations for enhancing relevant legislation.

Keywords: extradition, evaders, mobilization, state of war, armed conflict.

Постановка проблеми. 24 лютого 2022 року Російська Федерація здійснила повномасштабне вторгнення на територію України з масовою окупацією українських територій та здійснення масованих ракетних ударів по всіх областях України. Зрозуміло, що агресію РФ необхідно рахувати від 2014 року, але настільки трагічний сценарій розгорнувся лише два роки тому. Зрозуміло, що у зв'язку з цим на всій території України введений воєнний стан та оголошена мобілізація військовозобов'язаних осіб. Але, оскільки не усі громадяни є законслухняними, то деякі чоловіки віком від 18-60 років незаконно за допомогою різних методів перетнули державний кордон України [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Виходячи із наведених та інших даних, проблематика видачі (екстрадиції) є достатньо актуальною, особливо в умовах воєнного стану. Її окремі аспекти розкриті у працях А.Г. Маланюка, В.Т. Маляренка, П.Г. Назаренка, В.О. Романюка, К.С. Родіонова, І.В. Путової, М.П.Свистуленка, В.Б. Смеліка, В.М. Тертишника, Л.Д. Удалової, О.В. Узунової та інших вчених. У ході написання статті використовувались законодавчі та інші нормативно-правові акти України і міжнародні угоди.

Метою статті є здійснення аналізу національного законодавства України та європейського законодавства про порядок притягнення до відповідальності ухилянтів від мобілізації, які незаконно перетнули кордон з країнами ЄС та порядок застосування екстрадиції для громадян України в країнах ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Від повномасштабного вторгнення Росії в Україну офіційні посадові особи стверджують про нагальну потребу покарання військовозобов'язаних чоловіків, які незаконно перетнули кордон України під час воєнного стану. Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» Володимир Зеленський у зв'язку з військовою агресією РФ проти України посилаючись на п. 20 ч. 1 ст. 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» постановив про введення в Україні воєнного стану [2].

Указ Президента України № 69/2022 «Про загальну мобілізацію» постановив оголосити та провести загальну мобілізацію військовозобов'язаних [3].

Згідно ст. 65 Конституції України «Захист Вітчизни, а саме її незалежності та територіальної цілісності держави є обов'язком усіх громадян України. Вони в свою чергу прибувають на місце проходження військової служби згідно закону» [4].

Згідно Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», то ст.1 трактує, що «мобілізація – це комплекс усіх заходів, які здійснювані з планом, тобто переведення національної економіки, діяльності усіх органів державної влади та інших державних органів як місцевого самоврядування, так підприємств, установ і організацій на функціонування в умовах даного періоду, а ЗСУ та інші військові формування, Оперативно-рятувальні служби цивільного захисту – на організацію і штати воєнного часу» [5].

Згідно Закону України військовозобов'язаними вважаються усі чоловіки, які досягли віку 18 та до 60 років. Повне право на їх мобілізацію починається після вручення повістки та повної перевірки стану здоров'я.

Зрозуміло, усі громадяни поділяються на окремі групи зобов'язання, тому згідно Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» можна виділити:

- 1) «допризовників – підлягають бути приписаними до призовних дільниць;
- 2) призовники – приписані до призовних дільниць;
- 3) військовозобов'язані – запас для комплектування Збройних Сил України;
- 4) резервісти – військовий резерв Збройних Сил України;
- 5) військовослужбовці – проходять військову службу» [6].

З цього можна зробити висновок, що «усі громадяни України зобов'язані виконувати свій конституційний обов'язок (ст. 65 КУ), що стосується захисту своєї держави, її незалежності та територіальної цілісності України» [4].

Але, як зазначалося вище, не усі наші громадяни є законослухняними, тому через певні причини як підробку документів, так недосконалу роботу Прикордонної служби України перетнули кордон незаконно. Зрозуміло, що для них усіх буде застосоване певне покарання.

Відповідно до Законів України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», «Про військовий обов'язок і військову службу» громадяни, які ухиляються від призову несуть кримінальну та адміністративну відповідальність.

Згідно ст. 210 Кодексу України про адміністративні правопорушення, то «певні порушення здійснювані військовозобов'язаними чи призовниками правил військового обліку, а це стосується неявки їх на виклик до військомату без поважних причин або несвоєчасне подання відомостей в обліковий орган чи відомостей про зміну місця проживання, освіти, місця роботи, посади тощо, тягне за собою штраф від п'яти до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян» [7].

Що стосується повторного правопорушення протягом року, то це передбачене ч. 1 ст. 210 або ч. 1 ст. 211 даного Кодексу – накладення штрафу від десяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Що стосується недбалого зберігання обліково – військових документів або їх втрата – це штраф від

одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – ст. 211.

Повторне порушення впродовж року через недбалість передбачене ч. 1 ст. 211 протягом року або ч. 1 ст. 210 цього Кодексу – штраф від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Щодо покарання Кримінальним кодексом України, то це здійснюється згідно статей 335, 336, ч. 1 336, 337 [8]:

1. Ухилення від призову на строкову військову службу - обмеження волі на строк до трьох років.
2. Ухилення від призову за мобілізацією - позбавлення волі на строк від двох до п'яти років.
3. Ухилення від проходження служби цивільного захисту в особливий період - позбавлення волі на строк від двох до п'яти років.
4. Ухилення військовозобов'язаного від військового обліку після попередження – штраф до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців.
5. Ухилення військовозобов'язаного від навчальних зборів – штраф до сімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців.

Останнім часом тема покарання осіб, які використали незаконні документи з метою виїзду за кордон значно поживала обговорення даної теми та пошуків для притягнення до відповідальності ухилинтів не лише в Україні, а й поза її межами. Це стало наслідком викриття багатьох посадовців військово-лікарської комісії, які видавали документи про непридатність до військової служби згідно медичних показань через значні суми винагородження [9].

Зрозуміло, що процес притягнення до відповідальності не такий і простий, адже для цього потрібно доведення фактів фіктивності довідок ВЛК (Військово-лікарська комісія), МСЕК (Медико-соціальна експертна комісія), довідок від міністерств, що вже стосується участі в культурних, спортивних чи освітніх проєктах.

Зрозуміло, щоб почати процес притягнення до відповідальності, то на засадах законності та принципу невинуватості спочатку потрібно відкрити кримінальне провадження, що стосується факту підробки документів чи факту корупції з метою отримання вищеперелічених документів. Отже, процес притягнення до відповідальності складається з елементів:

По-перше, спочатку відкривається кримінальне провадження.

По-друге, необхідно зібрати усі докази стосовно особи, яка підозрюється.

По-третє, вручення повідомлення про підозру.

Це стосується вже відповідальності на території України, а що робити з тими хто закордоном?

Згідно з ч. 1 ст. 541 Кримінального процесуального кодексу України, то «екстрадиція – це видача особи державі приналежності, компетентними на це органами, якщо особа розшукується у вчиненні злочину та необхідності притягнення її до відповідальності» [10].

Для реального та законного вчинення екстрадиції необхідні етапи включають: офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яка розшукується; перевірку всіх обставин, що можуть перешкоджати видачі особи; прийняття рішення за запитом; останній елемент-фактична передача такої особи під юрисдикцію запитуючої держави.

Умови застосування екстрадиції – якщо, за злочин передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на максимальний строк не менше одного року або вже особу засуджено до покарання у вигляді позбавлення волі і є невідбутий строк, який становить не менше чотирьох місяців.

Після повномасштабного вторгнення найбільше українців виїхали саме до країн Європейського Союзу, найбільше до Польщі – близько 1 млн. осіб [11].

«За певними підрахунками польського уряду, то до країни виїхало приблизно 80 тисяч ухилинтів» [12]. Це українці, які вже потенційно підлягають мобілізації. Загальновідомим є той факт, що покарання українців саме можливо через екстрадицію, а потім покарання за національним законодавством. Закон, який регулює процедуру екстрадиції між Україною та країнами ЄС – це Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 р. Цей документ накладає значну кількість обмежень на те, кого та за яких умов можуть видати країні, яка подала запит щодо особи. Тому, вкрай важливо перевіряти всі дані перед подачею запиту країні, де перебуває певна особа [13].

Згідно законодавства ЄС, остаточне рішення про видачу або все ж таки не видачу певної особи Україні вирішує суд, а суди у Європейському Союзі не керуються політичними міркуваннями (якими зараз обґрунтовують політики виїзд за кордон) і надзвичайно часто стають на бік мігрантів часто і нелегальних, якщо все ж таки особа доведе реальну загрозу чому екстрадиція дня неї - шлях найнебезпечніший.

Підсумовуючи вищевказане, то з даною Конвенцією, для того, щоб застосувати до людини екстрадицію в іншій країні, потрібно, щоб вона була як мінімум підозрюваною у вчиненні кримінального злочину в Україні.

Тобто, до того як подати запити про видачу чоловіків з країн ЄС, в Україні по них мають бути:

– розпочаті кримінальні провадження;

– зібрані докази, що конкретна особа вчинила злочин (наприклад, підробила довідку ВЛК про непридатність і незаконно виїхала);

– такій особі має повинна бути оголошена підозра, і аж після цього можна думати про подачу запиту, наприклад як вже згадувалося до Польщі про видачу чоловіка Україні.

Звідси випливає, що просто так, бо хочеться, бо немає мобілізаційного резерву – екстрадувати на словах не можна, адже це складна і довга юридична процедура.

Обов'язковою умовою для екстрадиції є вчинення тяжкого злочину, тобто, щоб за нього була відповідальність у вигляді позбавлення волі і щоб такий вид покарання за вчинення цього злочину був передбачений в обох країнах.

Бо якщо в Україні за такий злочин буде передбачено позбавлення волі, а в Польщі за нього можливе лише застосування штрафу, то ніякої екстрадиції не вийде.

Все ж таки варто зазначити, що навіть в Україні величезна кількість незаконного перетину кордону розглядається саме, як адміністративне правопорушення, якщо не доведено що це супроводжувалося саме діями, які по закону є кримінально каранними – це пропозиція хабаря, підробка документів тощо.

Зрозуміло, що українське законодавство може змінитися і Верховна Рада України може прийняти, що перетин кордону є незаконним - каратиметься кримінальним правом.

Але навіть якщо і змінити його і вести покарання за виїзд чоловіків у вигляді позбавлення волі, то європейське законодавство залишиться без змін і незаконний перетин кордону без обтяжуючих обставин не вважається криміналом. Бо така процедура є дозволеною в ЄС, оскільки існує механізм тимчасового захисту, яким вже скористалися більшість чоловіків, які виїхали.

Висновок. Зараз Україна знаходиться в стані війни, за законом у ній проголошений воєнний стан та мобілізація. Кожен громадянин зобов'язаний віддати свій обов'язок та стати на захист своєї країни. Більшість чоловіків саме так і зробили, але і багато забули про свій обов'язок та незаконно перетнули державний кордон України.

Зрозуміло, що даних осіб необхідно покарати за законом. Для цього в Україні розроблений механізм, для тих хто повернувся добровільно. Але, що ж робити з тими хто закордоном?

Шлях – це екстрадиція, а потім покарання згідно українського законодавства. Проте, якщо вона і можлива, може тривати роками, до того ж, вона є фінансово затратною.

По-перше, масової екстрадиції немає, не можна скласти один документ, в якому зазначити перелік осіб, яких необхідно повернути в Україну. Так як, необхідно на кожну особу окремо складати документ із запитом про її видачу. А таких чоловіків є тисячі. І тут виникає наступне питання, де взяти такої чисельності штат працівників по міжнародній правоохоронній діяльності.

По-друге, де в країнах ЄС налічити достатню кількість установ позбавлення волі, де можна утримувати всіх цих чоловіків для екстрадиційного арешту.

По-третє, який орган публічної влади буде уповноважений здійснювати перевезення чоловіків і за рахунок якої країни.

Оскільки, після задоволення запиту на екстрадицію, вони вже не будуть відпущені на волю у країнах їхнього перебування, і тим більше як наслідок, вони самостійно не будуть перетинати кордон в Україну, їх необхідно доставити із супроводом.

І останній важливий ключовий момент в екстрадиції – це війна. Відповідно до європейського законодавства, екстрадувати підозрюваного можна лише у державу, яка в змозі гарантувати його безпеку. Сам факт існування збройного конфлікту, який є наявним і цього є достатньо, щоб відмовити у видачі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Правовий режим воєнного стану. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Правовий_режим_воєнного_стану
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24. 03. 2022 р. №64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
3. Про загальну мобілізацію: Указ Президента України від 24.03. 2022 р. №69/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/692022-41413>
4. Конституція України: офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
5. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 30. 06. 2023 р. № 3543–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>
6. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 12. 10. 2023 р. № 2232–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1-212-24). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
8. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
9. Незаконне перетинання державного кордону. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Незаконне_перетинання_державного_кордону
10. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
11. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html>

12. До Польщі виїхали 80 тисяч українців мобілізаційного віку. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3756847-do-polsi-viihali-80-tisac-ukrainsiv-mobilizacijnogo-viku-zmi.html>

13. Європейська конвенція про видачу правопорушників: документ від 20.09.2012 р. № 995_033. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_033#Text

REFERENCES

1. *Pravovyi rezhym voiennoho stanu [Legal regime of martial law]*. Retrieved from https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Правовий_режим_воєнного_стану [in Ukrainian]
2. *Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24. 03. 2022 r. №64/2022 [On the introduction of martial law in Ukraine: Decree of the President of Ukraine on 24. 03. 2022 № 64/2022]*. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> [in Ukrainian]
3. *Pro zahalnu mobilizatsiiu: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.03. 2022 r. №69/2022. [On general mobilization: Decree of the President of Ukraine]*. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/692022-41413> [in Ukrainian]
4. *Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]* (2013); ofits. tekst. Kyiv: KM [in Ukrainian]
5. *Pro mobilizatsiinu pidhotovku ta mobilizatsiiu: Zakon Ukrainy vid 30. 06. 2023 r. № 3543 – XII [On mobilization training and mobilization: Law of Ukraine dated June 30, 2023 No. 3543–XII]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> [in Ukrainian]
6. *Pro viiskovyi oboviazok i viiskovu sluzhbu: Zakon Ukrainy vid 12. 10. 2023 r. № 2232 – XII [On military duty and military service: Law of Ukraine dated October 12, 2023 No. 2232–XII]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> [in Ukrainian]
7. *Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia (statti 1 - 212-24). [Code of Ukraine on administrative offenses (Articles 1 - 212-24)]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> [in Ukrainian]
8. *Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian]
9. *Nezakonne peretynannia derzhavnoho kordonu [Illegal crossing of the state border]*. Retrieved from https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Незаконне_перетинання_державного_кордону [in Ukrainian]
10. *Kryminalnyi protsesualnyi kodeksu Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian]
11. *Kilkist ukrainsiv ta yikh mihratsiia za kordon cherez viinu [The number of Ukrainians and their migration abroad due to the war]*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainsiv-ta-ih-migracia-za-kordon-cherz-vijnu.html> [in Ukrainian]
12. *Do Polshchi vyikhalo 80 tysiach ukrainsiv mobilizatsiinoho viku [80,000 Ukrainians of mobilization age left for Poland]*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3756847-do-polsi-viihali-80-tisac-ukrainsiv-mobilizacijnogo-viku-zmi.html> [in Ukrainian]
13. *Evropeiska konventsiiia pro vydachu pravoporushnykiv: dokument vid 20.09.2012 r. № 995_033 [European Convention on Extradition of Offenders: document dated September 20, 2012]*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_033#Text [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 9.05.2024

УДК 341.3+372.834

DOI: 10.36550/2522-9230-2024-16-239-246

Рябовол Лілія Тарасівна,

доктор педагогічних наук, професор,

професор третьої кафедри Другого навчально-наукового інституту

Воєнної Академії імені Євгенія Березняка

lryabovo18@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-3558-2103

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО: ОКРЕМІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ ТА ВИКЛАДАННЯ

У статті доведено, що поширення знань з МГП й набуття їх здобувачами вищої освіти є обов'язковим і необхідним. Виявлено особливості навчання та викладання МГП у закладах сектору безпеки та оборони, а також комплекс чинників, які це зумовлюють – вказівка на необхідність вивчення МГП в стандартах НАТО, за якими відбувається реформування вищої військової освіти в Україні; уведення результатів навчання з МГП в стандарти вищої